

Jane Austen

ur. 16 grudnia 1775, Steventon Rectory, Hampshire, Anglia

zm. 18 lipca 1817, Winchester, Hampshire, Anglia

*„Duma związana jest z tym,
co sami o sobie myślimy,
próżność zaś z tym, co chcielibyśmy,
żeby inni o nas myśleli.”*

Jane Austen

Jane Austen – pisarka angielska. Autorka powieści z życia ziemiaństwa, w których odtwarzała anglikańską obyczajowość. Była najmłodsza z ośmiorga dzieci prowincjonalnego proboszcza. Spędziła całe życie w wielkim kręgu rodzinnym, dzieląc pokój ze swoją starszą siostrą Cassandra.

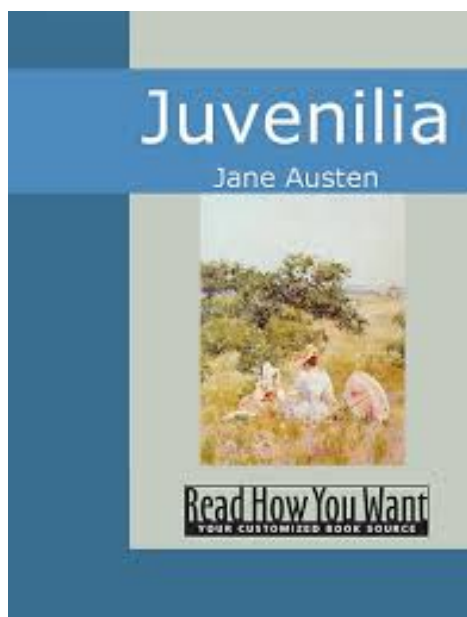
Sama siebie nazywała „najmniej wykształconą i poinformowaną z kobiet, co kiedykolwiek ośmieliły się pisać”. Jej znajomość świata zawężała się do „dwóch czy trzech rodzin w wiosce”. Nie miała nawet gabinetu, w którym mogłaby się odizolować, jej dzieło musiało powstać we wspólnym pokoju stołowym. Do tego pozornie dysponowała skromnym talentem pisarskim. Nigdy nie wyszła za mąż. Wiadomo, że raz odrzuciła propozycję małżeństwa.

Przez współczesnych była niedoceniana. Zaledwie parę osób spoza kręgu rodziny wiedziało, że pisze. Żadna z jej książek nie była podpisana jej nazwiskiem. Na pisaniu zarobiła łącznie 700 funtów.

Zmarła w wieku zaledwie 42 lat. Wszystkie jej realistyczne powieści psychologiczno-obyczajowe ukazują środowisko średnio zamożnego ziemiaństwa oraz moralną edukację głównej postaci kobiety poprzez trudne wyzwanie, jakim jest jasne widzenie świata i siebie samej, a także korekta własnych poglądów i zachowań pod presją wymogów towarzyskich.

Głosiła klasycystyczną pochwałę umiaru i cierpliwości w przyjmowaniu wyroków losu. Celnej obserwacji psychologicznej towarzyszy ironiczny humor. Wiele czytelniczek utożsamiało się z losami jej bohaterek, pozbawionych swobody w kierowaniu swoim życiem. Potrafiła wydobyć rzeczy ciekawe spod gładkiej i nudnawej powierzchni życia prowincjonalnych dworaków. Dała wycinkowy, ale niezwykle trafny obraz społeczeństwa i epoki. W XX wieku została uznana za prekursorkę powieści realistycznej.

Juvenilia – 1787– 1793

Juvenilia to kolekcja wczesnych prac Jane Austen, pisanych dla rozrywki własnej i rodziny. Austen pisała je w latach 1787-1793, czyli między 11. a 18. rokiem życia. W skład zbioru wchodzi przede wszystkim krótkie satyry i farsy (np. *Frederic & Elfrida*), nie brak jednak poważniejszych opowiadań (*The Three Sisters*), a nawet próby powieści (*Catherine, or the Bower*). Dobór tematyki jest znacznie swobodniejszy niż w powieściach. W *Jack and Alice* Austen pisała o alkoholizmie, o którym rzadko wspominała w powieściach, zaś w *The Three Sisters* zawarła wręcz brutalną charakterystykę bohaterów oraz przedstawiła nikczemną stronę „targowiska matrymonialnego”.

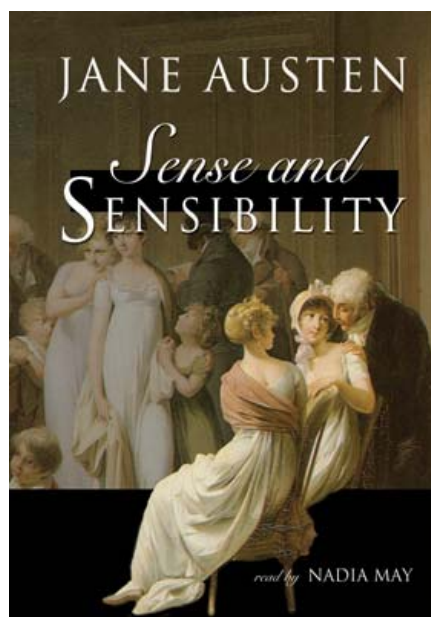
Najbardziej znane opowiadania to *Miłość i przyjaźń* oraz *Historia Anglii*, znajdujące się w drugim tomie.

Love and Freindship (Miłość i przyjaźń) – Opowiadanie, w rękopisie noszące miano powieści, datowane jest na 1790 rok. Przyjęło się nie poprawiać literówki tytule (Freindship zamiast Friendship), która wielokrotnie powtarza się w samym tekście. Opowiadanie było dedykowane Elizie de Feuillide, kuzynce Austenów, która wiele lat później poślubiła brata Jane, Henry’ego. Powieść napisana została w formie epistolarnej, w postaci listów Laury do Marianne, która była córką jej przyjaciółki Isabel. *Love and Freindship* jest parodią powieści romantycznych, które Jane czytywała jako dziecko.

The History of England (Historia Anglii) – powstała w 1791 roku, gdy pisarka miała 15 lat. Jest to parodia, w której autorka naśmiewa się z popularnych wówczas podręczników do historii, takich jak *The History of England* Olivera Goldsmitha, napisanej w 1771 roku. Austen szyderczo naśladuje styl historyków, jednocześnie naśmiewając się z ich pretensjonalnej bezstronności. Jako źródła podaje m.in. sztuki Szekspira i Sheridana, powieść Charlotte Turner Smith oraz opinie rodziny i przyjaciół. *Historia* zawiera niewiele rzeczowych informacji, opierając się przede wszystkim na komicznym przedstawieniu angielskich monarchów oraz ich charakterach i zachowaniach.

Sense and Sensibility – 1795

Rozważna i romantyczna

Pierwsza powieść autorki, w której Austen usiłuje znaleźć wspólny mianownik dla zasadniczo różnych wymogów rozumu i serca. Akcja toczy się u schyłku XVIII wieku w Londynie na prowincji, do której nie docierają echa wydarzeń publicznych.

Czym innym zaprzątnięte są umysłu i serca panien, a także ich otoczenia: plany matrymonialne, etykieta, zawieranie stosownych znajomości, bywanie i przyjmowanie gości, oto prawdziwy świat ziemiański, zajęty sam sobą. Na pierwszym planie są perypetie miłosne dwóch sióstr: Elinor, inteligentnej, trochę skrytej, poważnej i stałej w swoich uczuciach, i młodszej Marianne, impulsywnej, egzaltowanej, gotowej iść za głosem serca. Kontrast dwóch różnych osobowości, postaw i temperamentów nie wyczerpuje tematu powieści. Ważne jest również, jak ów romantyzm i rozważa ścierają się i uzupełniają w psychice i uczuciowości każdej z sióstr.

Za wzór autorka stawia Elinor, która potrafi w porę zapanować nad namiętnościami, a nawet pogodzić się z porażką. Książka jest portretem świata, w którym króluje ład oparty na akceptowanych wartościach. W nieustannym starciu z zagrażającym mu chaosem, jaki w życie ludzi wnosi pogoń za władzą i pieniędzem, egoizm klasowy i zła wola, uleganie instynktom i lekceważenie potrzeb innych ludzi. Nie ma tu jednak moralizowania. Zanurzony w cudownym angielskim pejzażu portret ziemiańskiego życia łączy w sobie uczuciowość z głębokim, psychologiczno-obyczajowym realizmem, skrzy się ironią i humorem, nawiązującym do prozy Sterne'a. Pisarka z lekko kpiącym dystansem ukazuje bezosobowość towarzyskich związków i obowiązujący chłód serca, sugestywnie odmalowuje walkę kobiet o osobiste szczęście, zależne od wyboru partnera. Można by tę powieść potraktować jako poradnik dla panien poszukujących towarzysza życiowego.

Lady Susan – 1794–1805

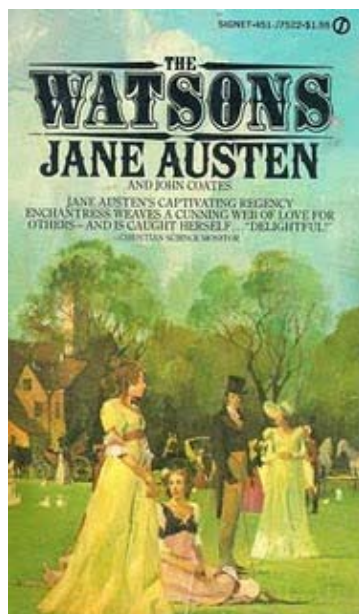
Krótkie opowiadanie napisane jest w formie listów, które piszą do siebie bohaterowie. Tytułowa bohaterka to kobieta trzydziestopięcioletnia, wdowa i matka, uwodząca mężczyzn i manipulująca otoczeniem, pozbawiona jakichkolwiek zasad moralnych. Kłamie, oszukuje, rozbija pary i małżeństwa, niszczy szczęście córki.

Główna bohaterka, czyli Lady Susan Vernon to wdowa, którą poznajemy cztery miesiące po śmierci męża. Bynajmniej nie jest kobietą rozpaczającą. Z listów do swej przyjaciółki Pani Johnson dowiadujemy się, że śmierć starego męża nie przyniosła jej wielkiej straty i szybko znalazła pocieszenie... w innych mężczyznach. Lady Susan to „stara” flirtiera. Stara, bo ma ponad 30 lat, a to wówczas w towarzystwie było uważane za stary wiek. Lady Susan rozkochuje w sobie wszystkich mężczyzn, których spotka na drodze... nawet żonaty. Jeden z nich ucieka od swej żony. Głowę traci dla niej nawet Ci najbardziej zatwardziali, jak brat gospodyni domu, w którym stacjonuje Lady Susan, Reginald De Courcy.

To nie tak, że Lady Susan szuka nowego męża. Tu raczej chodzi o ten etap rozkochiwania w sobie płci przeciwnej, dzięki czemu Lady Susan podnosi swoją wartość. Decyzję o wyborze ukochanego trudno jej podjąć. W ostatecznym rozrachunku każdy bowiem ma jakieś wady.

Książka napisana jest z niezwykłym wyczuciem, ironią, refleksją. Widać w niej pogardę Jane Austen do zmieniającego się świata i... miastowych kobiet.

The Watsons – 1804 Watsonowie

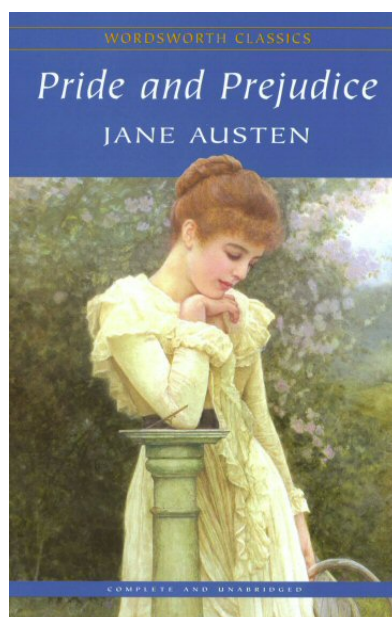
Watsonowie to niedokończona opowieść o młodej Emmie Watson. Właściwie zachował się tylko jeden wątek powieści a mianowicie bal, podczas którego Emma zostaje wprowadzona do towarzystwa. Swą urodzą, sposobem bycia, łagodnością i inteligencją zaskakuje wszystkich, nawet samego lorda Osborne'a. Co w tym takiego niezwykłego? Dziewczyna wychowywana była u ciotki. Miała odziedziczyć po niej majątek, jednak z różnych powodów pieniądze przepadły, a Emma musiała wrócić do swej rodziny. Krótko, ale dość wyraźnie poznajemy jej siostry, które znacznie różnią się od młodej Emmy. Nie mają tyle wdzięku co ona, nie potrafią też być tak powściągliwe i zachwycać sobą otoczenia. Są gadatliwe, czasem za bardzo, co przysparza nieraz kłopotów.

I tak możemy przeczytać jedynie bal i krótką historię, jak wpłynął on na rodzinę. Na szczęście na końcu jest dopisek wydawcy, który wyjaśnia co dalej działo się w powieści. Jane Austen zdażyła przekazać swojej siostrze Cassandrze zakończenie historii. Ta natomiast przekazała je swoim bratanicom, dzięki czemu nie umarły.

Watsonowie są więc kolejną historią, w której Jane Austen ubolewa nad zmieniającym się światem, otoczeniem, zwyczajami, standardami w wychowaniu. Ubolewa nad ludzką próżnością i pokazuje, że nie trzeba robić wokół siebie wiele hałasu, żeby zostać docenioną.

Pride and Prejudice – 1813

Duma i uprzedzenie

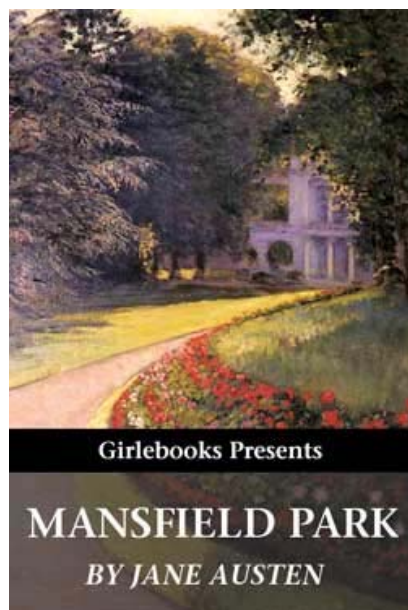

Najśłynniejsza powieść Austen. Spokojne życie angielskiej wsi zakłóca pojawienie się młodego i bogatego Karola Bingleya, który osiedla się w okolicy. Stanowi on świetną partię dla rodzin mających córki na wydaniu. Spośród nich wyróżnia się rodzina Bennetów, posiadająca pięć córek. Bingley w niedługim czasie zakochuje się w najstarszej o imieniu Jane. Siostry Bingleya i jego przyjaciel Fitz William Darcy próbują ustrzec młodego człowieka przed niebezpieczeństwem mezaliansu. Karol opuszcza okolicę, tymczasem Darcy zakochuje się w Elżbiecie, siostrze Jane. Prosi ją o rękę, dając jednak do zrozumienia, że przez ten fakt nie rezygnuje ze swojej pogardliwej wyniosłości. Spotyka się z odmową oburzonej Elżbiety.

Młodsza siostra, Lidia, zostaje porwana przez uwodziciela, Jerzego Wickhama. Rycerski pan Darcy dogania kochanków, zmusza młodzieńca do poślubienia Lidii i pomaga im urządzić się. Darcy składa u stóp Elżbiety swoją dumę i uprzedzenie, i poślubia ją wbrew swojej ciotce. Z kolei Karol Bingley zaręcza się z Jane. W toku wydarzeń Elżbieta musi skorygować swój osąd moralny, zmuszona do stwierdzenia, że pozory częstokroć mylą, a jasne i trzeźwe widzenie zależy od świadomości własnych uprzedzeń. Autorkę zajmuje w powieściach nie tyle akcja, ile raczej analiza charakterów, uczuć i bardziej zyczliwa niż ostra satyra, ludzkie skłonności, przywary i uprzedzenia społeczne. W powieści duma i uprzedzenia wysuwają się na pierwszy plan, raz się zwalczając, to znowu sprzymierzając, zawsze jednak górując nad głównymi postaciami.

Jeśli zaś chodzi o postacie drugoplanowe, to sposób nich należy wymienić panią Bennet, wyśmiewaną z powodu swojego rozstroju nerwowego i zatroskaną o przyszłość córek, oraz naiwnego pastora Collinsa, którego duma graniczy z prostodusznością. Postacie te stały się charakterystyczne dla literatury angielskiej.

Mansfield Park – 1814

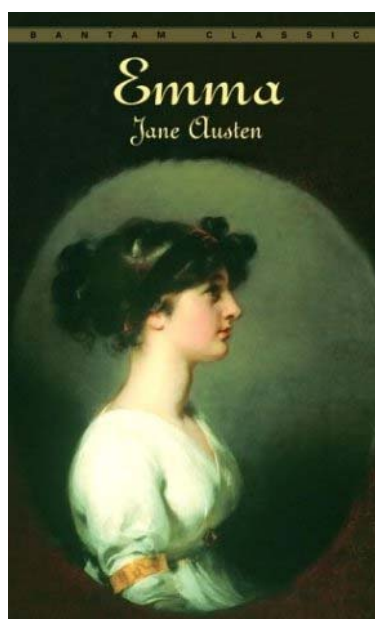

Uchodzi za najmniej udaną powieść pisarki. Opowieść o wrażliwej i nieśmiałej 10-letniej Fanny, która zostaje wysłana przez ubogich rodziców do zamożnych krewnych zamieszkujących tytułową piękną posiadłość Mansfield Park, by wychowywać się razem z ich dziećmi. Od początku traktowana jest przez przybraną rodzinę (na której czele stoi despotyczny wuj, właściciel uprawianej przez niewolników plantacji na Karaibach) jak osoba gorsza od otoczenia, zwłaszcza gdy w spokojne życie dworu wkracza pewnego lata wielki świat, w postaci zmanierowanej pary rodzeństwa, przybyłej z Londynu.

Tylko młodszy syn Edmund okazuje jej sympatię. Mimo niesprzyjających okoliczności Fanny wyrasta na kobietę silną i rezerwową, pełną skromności, dobroci i poświęcenia. Staje się dla krewnym pociechą w nieszczęściu i dobrym duchem rodziny. Potrafi odrzucić miłosne zaloty przybyłego do Mansfield Park bogatego, ale fircykowatego bon vivanta Henry'ego. Uczuciowo skłania się w stronę kuzyna, poważnego, sposobiącego się do zawodu pastora, ten jednak zdaje się wiązać przyszłość z siostrą Henry'ego Mary. Powieść odzwierciedla obawy autorki przed nadchodzącą epoką, niosącą zniszczenie zasad, tradycji i dawnych eleganckich form życia, których symbolem był stary dwór.

Emma – 1815

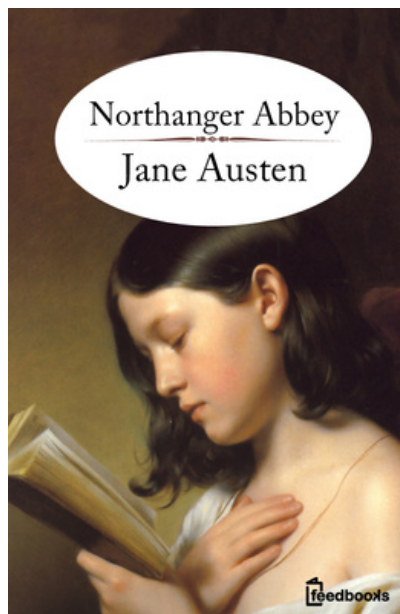
Najdłuższa powieść autorki. Tytułowa bohaterka książki, Emma to dwudziestojednoletnia, piękna, lecz zarozumiała dziewczyna z dobrego domu, której głównym zajęciem stało się swatanie ludzi. Pochodząca z majątnej, szlacheckiej rodziny dziewczyna ma wyjątkowo wysokie mniemanie o sobie. Jest przy tym święcie przekonana o tym, że utrzymywanie jakichkolwiek kontaktów z ludźmi, których status społeczny jest niższym od jej własnego, jest poniżej jej godności. Sama się więc do tego nie zniża, a także stara się „chronić” przed tym innymi, nawet wbrew ich woli. Na nieszczęście dla swojej nowej przyjaciółki, Harriet, Emma postanawia wyswatać ją z młodym pastorem, panem Eltonem. Pomysł ten jest o tyle nietrafiony, że zainteresowany uderza w konkury do swatki. Jest to dopiero początek serii pomyłek, które stają się źródłem problemów, skandali i cierpienia dla wciągniętych w nie osób.

To przede wszystkim błyskotliwa komedia omyłek, której przedmiotem jest gra pozorów, oszustwa i iluzje, jakich dostarcza nam w nadmiarze nasz egoizm i zadufanie. W samym zaś środku intrygi stoi niezwykła bohaterka, pełna życia i wigoru, urocza, nieznośna i apodyktyczna Emma. Z 2000 egzemplarzy pierwszego wydania sprzedano zaledwie 1250. Krytykowano ją za brak interesującej intrygi, uważano, że nic się w niej nie dzieje.

Choć powieść została określona mianem komedii obyczajowej, jest to komedia raczej słodko-gorzka, z przewagą goryczy. Autorka w trafny sposób demaskuje zakłamanie i obłudę wyższych sfer ówczesnych czasów. Niemniej jednak, *Emma* zachowuje fascynujący klimat charakterystyczny dla poprzednich dzieł pisarki, która naprawdę potrafi oczarować czytelnika. Zachwycają opisy strojów, spotkań towarzyskich czy nawet codziennych zwyczajów.

Northanger Abbey – 1817

Opactwo Northanger

Opactwo Northanger to powieść napisana jako parodia popularnych pod koniec XVIII i na początku XIX wieku powieści gotyckich, która została wydana pośmiertnie, na przełomie 1817 i 1818.

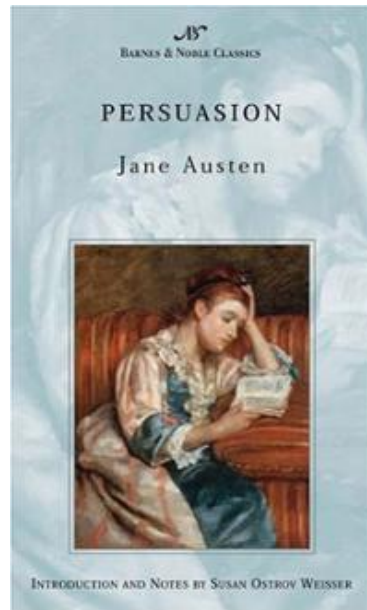
Główną bohaterką jest młoda córka pastora, siedemnastoletnia Katarzyna Morland – postać skonstruowana tak, aby zaprzeczać najważniejszym cechom heroiny gotyckiego romansu. Pochodzenie Katarzyny nie jest więc owiane żadną tajemnicą – urodziła się jako córka zwykłego pastora, a dzieciństwo spędziła beztrudnie biegając po okolicy i uwielbiając chłopięce zabawy. Jako dorastająca panna nie odznacza się również olśniewającą urodą ani szczególnymi talentami czy zaletami ducha – jest zwyczajną, miłą, serdeczną i bardzo naiwną dziewczyną.

Pewnego dnia zostaje zaproszona przez zaprzyjaźnione z jej rodziną bezdzietne małżeństwo Allenów jako towarzyszkę pobytu w Bath, modnym uzdrowisku, do którego przyjeżdżano pokazać się, odświeżyć stare i nawiązać nowe znajomości. Podczas jednego ze spacerów Katarzyna poznaje Henryka Tilneya, a wkrótce też jego młodszą siostrę Eleonorę. Rodzeństwo budzi jej zainteresowanie i sympatię. Jednocześnie pani Allen spotyka w Bath swoją dawną przyjaciółkę, panią Thorpe, która przyjechała tu ze swoimi trzema córkami, z których najstarsza Izabela szybko podbija serce Katarzyny, czemu sprzyja bliskie koleżeństwo ich braci. Bohaterka próbuje pogodzić sympatię dla obu kręgów znajomych, ale jej działania i uczucia natrafiają na liczne przeszkody i prowadzą do przykrych nieporozumień...

Katarzyna, która na początku pobytu w Bath niewiele jeszcze wie o świecie i ludziach, będzie musiała nauczyć się oceniać ludzi nie po pozorach, ale po czynach, wedle ich prawdziwej wartości i wybrać między Izabelą Thorpe a Eleonorą Tilney, z których tylko jedna okaże się szczerą, wierną i przede wszystkim bezinteresowną przyjaciółką.

Persuasion – 1817

Perswazje

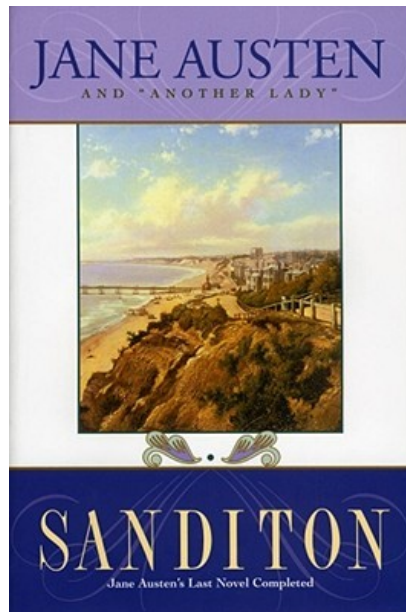
Perswazje to powieść obyczajowa wydana pośmiertnie w 1817 r. Jest to jednocześnie portret szlachty angielskiej początku XIX wieku oraz interesujący romans, zapowiadający późniejszą powieść psychologiczną. *Perswazje* to najpóźniejsza powieść.

Główną bohaterką *Perswazji* jest dwudziestosiedmioletnia Anne Elliot, pochodząca z arystokratycznej, lecz niezbyt majątnej rodziny. Jej ojciec, sir Walter – człowiek nadzwyczaj próżny i mający wypaczone pojęcie na temat honoru rodziny – żyjąc ponad stan, roztrwonił niemal cały majątek. W konsekwencji Elliotowie zostają zmuszeni do opuszczenia rodowej rezydencji i przeniesienia się na pewien czas do Bath. Na prośbę – choć bliższe prawdy byłoby stwierdzenie, że na żądanie – Mary, młodszej, zamężnej już siostry, Anne nie opuszcza jednak rodzinnych stron, lecz pozostaje na miejscu jako jej towarzyszka. Staje się to okazją do spotkania z kapitanem Wentworthem, z którym była zaręczona kilka lat wcześniej, lecz którego odrzuciła za namową rodziny. Uczucia Anne odżywają, nic nie wskazuje jednak na to, by Wentworth wybaczył jej odrzucenie i upokorzenie...

Na tle pozostałych powieści *Perswazje* wyróżniają się z kilku powodów. Już na pierwszy rzut oka można zauważyć, że są znacznie skromniejsze objętościowo. Z tego powodu książkę czyta się niemal błyskawicznie, choć nie ukrywam, że po skończonej lekturze odczuwałam pewien niedosyt, głównie ze względu na dosyć oszczędną liczbę dialogów oraz mało wyraziste zakończenie.

Przed wszystkim jest to książka znacznie dojrzała od swoich poprzedniczek. Niektórzy określają ją nawet mianem jednej z pierwszych powieści psychologicznych. *Perswazje* to także ironiczne, a jednocześnie gorzkie, spojrzenie na angielskie społeczeństwo w XIX wieku. Stawia w wyjątkowo mało korzystnym świetle zwłaszcza klasy wyższe, zaślepione w kwestii podziałów klasowych.

Sanditon – 1817

Tematem niedokończonej powieści *Sanditon* jest tytułowa miejscowość, nadmorski kurort – uzdrowisko uważane jest przez swego właściciela za idealne od odpoczynku, jego mieszkańcy i goście. Dwudziestodwuletnia Charlotta Heywood jest rozsądną i spokojną dziewczyną uważnie obserwującą ludzi wokół siebie. Ma zwyczaj nie tylko im się przyglądać, ale również ich oceniać. Do Sanditon została zaproszona przez małżeństwo Parkerów i to dzięki nim poznaje okoliczne towarzystwo: bogatą lady Denham, jej towarzyszkę: biedną Klarę Brereton, jej krewnych: sir Edwarda Denhama i Esther Denham i wielu innych.

Podobnie jak w pozostałych opowiadaniach, Jane Austen skupia się na konkretnej grupie społecznej, a właściwie, na ich wadach. Tym razem dostaje się hipochondrykom. Charlotte spotyka w kurorcie wiele osób, które wprost wymyślają sobie schorzenia. Po co? Żeby nic nie robić, żeby inni się nimi opiekowali, żeby zwrócić na siebie uwagę, bo nie mają nic innego do roboty. Nie słuchają się zaleceń lekarzy i dalej „piją ciemne kakao i grubo smarują chleb masłem”, uważają, że wystarczające dzienne ćwiczenia to kilka razy przejść wokół posiadłości.

Zaletą książki są bogate portrety psychologiczne postaci i interesująca fabuła. Przez pewien czas nie wiadomo, kto będzie wybrankiem Charlotty (i innych pań). Jest też jedna tajemnica, dość prosta do rozwiązania, a przy tym urozmaicająca akcję.